

Seksenli yıllarla birlikte kapitalist devlet "sosyal" içeriğinden büyük bir hızla arındırıldı. Günlük yaşam -sağlık, eğitim, barınma, kültür, sanat vb.- ticarileşti. Bu durum "hak"ların gereksinim olarak tanımlanması ve her birinin ticaretin nesnesi haline getirilmesiyle görünür, yaşanır oldu. Evrensel değerler kişiselleştirildi, siyasallaştırıldı ve araçsallaştırıldı. Hukuk, egemen rejimlerin siyasi hedeflerini yerine getirmeye hizmet eder oldu. Böyle bir dünya tablosunda sağlık hizmetlerine ulaşabilmede ülkeler ve sınıflar arasındaki uçurum her geçen gün daha da artıyor. Bir yandan iklim krizine neden olan etmenlerin miktar ve sıklığında kesintisiz artışlar yaşanırken, diğer yandan sağlık sorunlarına, hastalıklara neden olan etkenlerin, olayların sıklığında da önemli artışlar devam ediyor. Buna karşın hem sağlık sorunları ve hastalıklar hem de nedenleri bir bütünün parçası olarak görülme yerine, her biri birer tekil olgu olarak ele alınıyor. Böyle olunca, her bir sorun ve olası nedeni de tekilleştirilmiş hatta kişiselleştirilmiş oluyor. Hastalıklar ve nedenleri arasında yatay ve/veya dikey herhangi bir ilişki kurulmaması da tercih ediliyor. Aşağıda paylaşılan örnekler, konunun nasıl ele alındığını görünür hale getirebilmek için bazı uluslararası indekslerde taranan dergilerde yayımlanan makale ve editöryal değerlendirmelerden seçildi. Büyük bölümünün içeriği sorunu tanımlamakla sınırlı kalıyor. Az sayıdaki de neden olarak son ve/veya ara nedenin ele alındığı ve çözüm önerilerinin bu düzeyde sınırlı tutulduğu görülüyor. Hastalıklar, sağlık sorunları ve çözüm önerilerinin her biri bir bütünün parçaları olarak değil de tekil olarak varlanmış gibi ele alınıyor.

Günümüzde tüberküloz vakaları yalnızca yoksul ülkelerde değil, kuzey yarım kürenin zengin ülkelerinde de artmaktadır. Birleşik Krallık Sağlık Güvenliği Ajansı 2023 yılında 4.831, 2024'te 5.490 ve 2025 yılında ise 5.424 yeni vaka bildirildiğini

açıkladı. DSÖ, düşük insidansın üst sınırını 100.000 kişi başına 10 vaka olarak kabul ediyor. İngiltere, 9,4 ile üst sınırı zorluyor. Ulusal tüberküloz izleminin başladığı 1990 yılından bu yana, en büyük yıllık artış 2024 yılında olurken, bu vakaların çok büyük bölümünün yoksul ve/veya göçmen olduğu saptanmış.

Bilimsel bilgiye dayalı olarak, çok uzun zamandır bilindiği gibi, sağlık alanında önlem almak tedavi etmekten genellikle daha etkilidir. Kızamık, kabakulak ve kızamıkçık (MMR) aşısı, kızamıktan kaynaklanan hastalık veya ölümleri önlemenin en etkili yoludur. Ancak son yıllarda sistemli bir şekilde organize edilip sürdürülen yanlış bilgilendirme faaliyetleri, aşılara duyulan güveni zedeliyor. Kızamık, son yıllarda ABD, Kanada, Avrupa ve İngiltere'de bile ölümcül salgınlara yol açarken, aşılama oranlarındaki azalma devam ediyor. O nedenle, yalnızca çocuklar değil, erişkinler de endişelenmeden MMR aşısını yaptırmalıdır. Bunun için de daha fazla zaman kaybetmeden aşılama programları gözden geçirilmeli ve dünya genelinde aşılara karşı yeniden yaygın güven sağlanabilmesi için gerekli çalışmalar başlatılmalıdır.

SARS'ın 2003 yılında ilk olarak ortaya çıktığı yer olduğu düşünülen Çin'in Guangdong Eyaleti'ndeki subtropikal Shunde kentinde 2025 yılının yaz aylarında Chikungunya virüsü salgınının ortaya çıktığı Çin Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezi tarafından duyurulmuştu. Sivrisinek kaynaklı enfeksiyon iklim kriziyle birlikte meydana gelen sıcaklık artışıyla Aedes sivrisineklerinin yaşam alanlarını da genişlettiğinden, geçtiğimiz yıl kontrol altına alınan salgının gelecek yıllarda dünya geneli için bir risk oluşturacağıyla ilgili kaygılar devam ediyor.

Üreme sağlığına yönelik önemli ve etkili teknolojik gelişmeler sağlanmasına rağmen, dünya genelinde kadınların büyük bölümünün bu hizmete erişmeleri

mümkün olamıyor. Ulaşabilenlerin önemli bir kısmının da çok sayıdaki zorluğu aşabilmesi gerekiyor. Tarama ve aşılama rahim ağzı kanserini azaltmada kanıtlanmış uygulamalar. Ancak, gereksinim duyulan yerlerde politik tercihler, ekonomik erişilebilirlik ve kültürel engeller nedeniyle kullanılmıyor ya da kullanım oranı düşük. Ataerkil yapılar kadınları çocuk yaşlardan itibaren ekonomik, sosyokültürel ve politik alanlarda mağdur ediyor. Bu hizmete gereksinim duyanların önündeki her türlü engelin kaldırılması için uluslararası dayanışma ve çalışmalar önem taşıyor.

ABD'de Trump başkanlığındaki yeni hükümet, mRNA aşılı için ayrılan 500 milyon ABD doları tutarındaki araştırma desteğini iptal etti. COVID dahil, üst solunum yolu enfeksiyonuna neden olan virüslere karşı ve kanser tedavisinde etkili olduğu bilinen bu grup aşılıların araştırmalarının durulması milyarlarca insanın sağlığının korunması ve tedavisi için önemli bir engelleme olarak görülmelidir.

İklim krizini ortaya çıkaran nedenler, olduğu gibi (durağan-stabil) kalmak bir yana, varlıklarını ve etkilerini her geçen gün daha da büyüttüğünden dünya genelinde sıcaklıklar artmaya devam ediyor. Sıcaklıklardaki artışlarla birlikte, yüksek sıcaklıkların yaşandığı dönemler süre, sıklık ve yoğunluk olarak daha da artıyor. Böylesi bir gelişme beraberinde vektör, su ve gıda kaynaklı hastalıklarla bu hastalıklara bağlı ölümlerdeki artışı da beraberinde getiriyor. Sıtma, dang ateşi, şistozomiyazis, leishmaniazis, renal sendromlu hemorajik ateş, Batı Nil ateşi ve Zika virüsü hastalığı gibi vektör kaynaklı hastalıkların sıcaklık, nem ve yağış gibi iklim değişkenlerinden önemli ölçüde etkilendiği biliniyor. Benzer etkilenme için su kaynaklı hastalıklara örnek olarak kolera, gıda kaynaklı hastalıklara örnek olarak da salmonelloz verilebilir. Bununla birlikte, sıcaklık artışının

farklı bulaşıcı hastalıklar üzerindeki etkilerinin de önemli ölçüde değişiklik gösterdiği biliniyor. O nedenle dünya genelinde yükselen sıcaklıkların her bir patojene özgü olası etkisi bağlamında belirtileri, aşısı, tanısı ve tedavilerinde uyum-adaptasyon çalışmalarının daha fazla zaman kaybetmeden yapılması gerekiyor.

Sıcaklık ve diğer iklim değişikliklerinden etkilenen bu hastalıklar düşük gelirli ve yoksul kıta, ülke ve bölgelerde daha yüksek hastalık yüküne ve ilişkili sağlık sorunlarına neden olacaktır. Bu durum oralarda yaşayan insanların sağlık hizmetlerine erişimine önemli ölçüde engel olarak gerçekleşecek maliyet artışlarını da beraberinde getirecektir. Bir yandan iklim krizinin durdurulması ve geriletmesine yönelik mücadele devam ederken, diğer yandan neden olacağı sağlık sorunlarına karşı hazırlıklı olunmalıdır. Sağlık meslek gruplarının tümünün lisans eğitimlerindeki müfredatı ile sürekli eğitim programlarında bu konulara yer verilmesi, bu hastalıkların önlenmesi, korunma ve tedavisi için protokoller gözden geçirilmeli, olası bu gelişmeler dikkate alınarak sağlık örgütlenmesi ve hizmet sunumunu düzenlenmelidir.

Günümüzde açlık, dünya genelinde milyonlarca insanın yaşadığı bir sorun haline geldi. Oysa, tüm insanlara yetecek kadar yiyecek var. Gereksinimi olanların yiyeceğe ulaşamamasının temel nedeni başta çatışmalı ortamlar olmak üzere, açlığın politik bir tercih sonucu ortaya çıkmasıdır. On milyondan fazla sayıda çocuk, doğrudan açlık nedeniyle yaşama mücadelesi veriyor. Bolluk içindeki bir dünyada insanları aç bırakan politik tercihleri görünür kılmak ve mücadele etmek gerekiyor. Yanı sıra, sayıları bir milyara ulaşan insan bir sağlık sorunu olarak obeziteyle karşı karşıya. Yardımcı olabilecek, çözüm sağlayabilecek bilgi ve araçlar söz konusu. Ancak, insanlar bunlara ulaşmıyor. Halbuki obezite kişisel değil toplumsal bir sorun. Buna karşın, obeziteyi önlemek ve tedavi etmek için mevcut olan etkili önlemler de ulaşılabilir değil.

Bunca sorun yetmezmiş, gibi ABD'nin Küba'ya ablukası genişleterek devam ediyor. ABD'nin haydut devlet tutumuyla silahlı unsurlarla Venezuela devlet başkanı ve eşini kaçırıp ABD'de tutuklaması ve yargılamaya başlamasından sonra yeni devlet başkanıyla birlikte, dış politikalarında da değişiklikler yaşandı. İlk uygulamalardan bir tanesi Küba'ya petrol ithalatının durdurulması oldu. Venezuela'dan petrol satın alınamaması nedeniyle elektrik enerjisi üretiminde de kısıtlılıklar yaşandığı için ülkede günlük yaşam büyük ölçüde olumsuz etkilendi. Ancak, ABD ablukası yalnızca petrolle sınırlı değil. Gıda başta olmak üzere temel tüketim maddeleri ile ilaç ve aşı üretimi için gerekli hammaddelere yönelik olarak da ısrarlı bir şekilde sürdürüldüğü biliniyor. Son zamanlarda bunlara Kübalı sağlık emekçilerinin 1960'lı yıllardan itibaren ülkeler arasındaki karşılıklı anlaşmalarla çalıştıkları ülkeler tarafından sözleşmelerinin tek taraflı iptal edilmesi de eklendi. ABD'nin doğrudan baskısıyla Guatemala, Honduras, Jamaika ve Guyana'nın anlaşmalarını iptal ettiği biliniyor. Ekonomik kriz, elektrik kesintileri ve ablukanın sağlık sistemini de çöküşün eşiğine getirdiği paylaşılıyor.

Son olarak, Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü'nün (Stockholm International Peace Research Institute-SIPRI) Nisan 2026 tarihinde açıkladığı veriler, 2025 yılında dünyada askeri harcamaların bir önceki yıla göre %2,9 artarak 2 trilyon 887 milyar ABD dolarına ulaştığını gözler önüne serdi. Bu verilere göre dünyada askeri harcamalar 11 yıldır ara vermeden yükseliyor. Son 10 yılda dünya genelinde toplam askeri harcamalar %40'dan daha fazla artarak, dünya gayri safi yurt içi gelirinin (GSYG) %2,5'ine ulaştı. Türkiye ise 2025 yılında askeri harcamalarını bir önceki yıla kıyasla %7,2 artırarak 30 milyar ABD dolarına çıkardı. Askeri harcamaların GSMG içindeki payı %1,9 oldu. Türkiye'nin askeri harcamaları son 10 yılda %94 oranında büyüdü. Raporda askeri harcamaların büyük

bölümünü Irak, Suriye ve Somali'deki operasyonlar ile yerli silah sanayine yapılan yatırımların oluşturduğu görülüyor.

Yukarıdaki örneklerde olduğu gibi genelde hastalıklar ve sağlık sorunlarının neredeyse tümü tek tek ele alınıyor. Her birinin "son ve/veya ara neden(ler)" değerlendiriliyor. Öyle olunca da her birisi için çözüm arayışları da tek tek düşünülüyor. Dünya genelinde uzun bir zamandır devam ettiğini izlediğimiz "temel nedeni görmeyen" bu "yarı körlük hali" yaygınlaşarak devam ediyor. Silah sanayi başta olmak üzere, savaşa yönelik her türlü üretim sermeye sahipleri için yakın tarihin en kârlı üretim alanı haline geldi. Çünkü son 10 yılda dünya genelinde savaşlar yaygınlaştı. Çünkü kapitalizm yeniden krizde. Çünkü krizini yeni bir paylaşım savaşı dışında aşabilme olanağı da görülüyor. Yukarıda yer verilen sağlıkla ilgili sorunların kaynağı, temel nedeni de aynı esasında; kapitalizm ve kapitalizm akıl dışılığı. Varlığı her ne gerekçeyle olursa olsun sermaye birikimini büyümeye bunun için de her ne pahasına olursa olsun üretmeye ve tüketmeye mahkûm. Kapitalizmin varlığının söz konusu zorunluluğu, mahkûmiyeti onun hem akıl dışı hem de insana ve doğaya karşıtlığı gibi iki başat özelliğinin doğasında yer almasını sağlıyor. İklim krizinden açlığa, açlıktan obeziteye, obeziteden tüberküloza olmak üzere yaşadığımız sorunların temel nedeni kapitalizm. Yeryüzünde herkesin sağlıklı, refah ve mutluluk içinde bir yaşama sahip olabilmesi için temel nedenin ortadan kaldırılması zorunluluk taşıyor. Dünya genelinde son 10 yılda yalnızca sağlık alanında yaşananlar bile böylesi bir hedefin bilimsel bilgiye dayalı olarak ortaya konabilmesi için yeterli.

Bu sayımızda, "Türkiye'de Kamu Hastanelerinin Dönüşümü" başlıklı dosyanın ikinci bölümünü paylaşıyoruz.

Hepimiz için sağlık! Onun için de eklemek, özgürlük, barış, demokrasi, refah ve mutluluk dileğiyle ...